

Wrocław, dnia 24 stycznia 2014 r.

Prof. dr hab. Piotr Machnikowski
Instytut Prawa Cywilnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja

osiągnięć naukowych dr Marleny Pecyny

sporządzona w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego

I. Przedmiot i kryteria oceny

W myśl art. 18a ust. 7 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 ze zm., zwanej dalej w treści recenzji „ustawą”), przedmiotem recenzji w postępowaniu habilitacyjnym jest ocena, czy osiągnięcia naukowe wnioskodawcy spełniają kryteria określone w art. 16 ustawy.

Zgodnie z art. 16 ust. 1 ustawy, do postępowania służącego uzyskaniu stopnia naukowego doktora habilitowanego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój jego dyscypliny naukowej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową.

Bardziej szczegółowe kryteria oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego określa rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. Nr 196, poz. 1165, zwane dalej w treści recenzji „rozporządzeniem”). Z treści rozporządzenia wynika, że zadaniem recenzenta jest nie tylko ocena „osiągnięć naukowych” w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy, ale także „aktywności naukowej”, o której mowa w powołanym ostatnio przepisie. Rozporządzenie określa także kryteria oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej habilitanta, z czego wnioskuję, że również dorobek dydaktyczny i popularyzatorski może zaliczać się do aktywności naukowej w rozumieniu art. 16 ustawy.

Jako swoje osiągnięcia naukowe Wnioskodawczyni wskazała:

- 1) monografię „*Merger clause* jako zastrzeżenie wyłączności dokumentu, klauzula integralności umowy, reguła wykładni umowy”, Warszawa 2013,
- 2) monografię „Naruszenie zobowiązania w świetle harmonizacji prawa zobowiązań”, Warszawa 2009,
- 3) współautorstwo pracy zbiorowej „Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem pod kierunkiem Jerzego Pisulińskiego i Fryderyka Zolla pod redakcją Marleny Pecyny”, Kraków 2009,
- 4) artykuły naukowe publikowane w czasopismach krajowych i pracach zbiorowych.

Moim zdaniem, monografia wymieniona w punkcie 2) nie powinna być uwzględniana w ocenie osiągnięć naukowych Habilitantki, gdyż, jak wyjaśniła Autorka we wstępie do tej publikacji, stanowi ona zmodyfikowaną i uaktualnioną wersję rozprawy doktorskiej. Nie jest więc wynikiem nowych badań prowadzonych po uzyskaniu stopnia doktora. Publikacja uaktualnionej wersji rozprawy doktorskiej zachowuje natomiast znaczenie jako przejaw „aktywności naukowej” Habilitantki. Podobnie uważam, że artykuły naukowe nie stanowią „osiągnięcia naukowego” w rozumieniu art. 16 ust. 2, gdyż nie składają się na jednotematyczny cykl. Podlegają natomiast ocenie jako przejaw „aktywności naukowej” Habilitantki, więc nie pozostają bez znaczenia dla konkluzji recenzji.

II. Ocena osiągnięć naukowo-badawczych Wnioskodawczyni

1. Monografia „*Merger clause* jako zastrzeżenie wyłączności dokumentu, klauzula integralności umowy, reguła wykładni umowy”, Warszawa 2013

Praca ta stanowi najważniejsze osiągnięcie naukowe Habilitantki. Jej przedmiotem jest wszechstronne omówienie konsekwencji prawnych zamieszczenia przez strony w dokumencie umowy (przede wszystkim zobowiązaniowej) postanowienia wyrażającego przekonanie stron, że dokument ten odzwierciedla całość ich umownych ustaleń. Klauzula taka jest dość często spotykana w podlegających prawu polskiemu umowach pomiędzy przedsiębiorcami, zwłaszcza gdy jedną ze stron jest podmiot zagraniczny lub spółka z kapitałem obcym albo też strony posłużyły się wzorem umowy obcego pochodzenia. Nie jest natomiast regulowana przez polskie prawo, jej skutki prawne są przedmiotem rozbieżnych opinii doktryny, nie ma zaś w tym względzie rozstrzygnięć judykatury. Już ten fakt uzasadnia wybór przedmiotu badań. Ukazywały się wprawdzie wcześniej bądź

równocześnie z recenzowaną pracą opracowania artykułowe, a także monografia (autorstwa R. Strugały), której temat częściowo pokrywa się z tematem opracowania dr Marleny Pecyny, jednak żadne dotychczasowe wypowiedzi doktrynalne nie osiągnęły takiego stopnia szczegółowości jak monografia Habilitantki. Ponadto, Autorka przedstawiła problematykę klauzuli integracyjnej na szerokim tle, obejmującym wiele ważnych zagadnień współczesnego prawa umów, co stanowi dodatkowy walor Jej pracy.

W pierwszej części omawianej monografii dr Marlena Pecyna bada poszczególne możliwe skutki zastrzeżenia klauzuli *merger* – wyłączność dokumentu jako środka dowodowego wykazującego treść umowy, ograniczenie możliwości dokonywania wiążących ustaleń w formie innej niż forma dokumentu, w którym klauzulę tę zastrzeżono, zapewnienie tzw. integralności umowy, czyli jej materialnej kompletności (nieistnienia wiążących uzgodnień nieobjętych treścią dokumentu) oraz modyfikację reguł wykładni umowy. W drugiej części stara się przedstawić wpływ badanego postanowienia lub też praktyki posługiwania się nim na ogólniejszą koncepcję umowy. Autorka określa ten przedmiot badań jako „znaczenie *merger clause* dla zakresu autonomii woli stron w umowie”, z czym nie mogę w pełni się zgodzić ze względu na przyjmowane przeze mnie założenie, że zakres autonomii woli wyznacza ustawa i strony nie mogą wpływać na niego swoimi postanowieniami umownymi. Można natomiast zasadnie mówić o wpływie klauzuli *merger* na sposób i zakres korzystania przez strony z ich autonomii.

Krótkiego przedstawienia wymaga metoda badawcza Habilitantki. Jest to metoda porównawcza, polegająca na przedstawianiu informacji na temat sposobu rozwiązania poszczególnych wyróżnionych przez Autorkę zagadnień stosowania klauzuli integracyjnej w różnych systemach prawnych, kilku aktach modelowych oraz polskich i europejskich projektach legislacyjnych. Wybór materiału do porównania uważam za bardzo dobry. Składają się nań przede wszystkim prawo angielskie i amerykańskie (ze względu na rodowód przedmiotu badań), niemieckie, włoskie, holenderskie i polskie, konwencja wiedeńska, najważniejsze akty modelowe (PECL, Zasady UNIDROIT, DCFR i Zasady Acquis), projekt rozporządzenia o Wspólnym Europejskim Prawie Sprzedaży oraz projekt nowego polskiego kodeksu cywilnego. Habilitantka wykazuje się przy tym bardzo dobrą znajomością i rozumieniem badanych źródeł, jej poglądy (zwłaszcza w odniesieniu do *common law*) opierają się na bogatej literaturze i orzecznictwie i dowodzą znajomości nie tylko poszczególnych rozwiązań, ale i kształtu danego systemu prawa i zasad jego

funkcjonowania. Zastrzeżenia może budzić tylko niedostateczna obecność prawa francuskiego oraz, przede wszystkim, niejasny status metodologiczny niektórych uwzględnianych przez Autorkę materiałów. Ten ostatni problem zaznacza się wyraźnie w drugiej części rozprawy. Za metodologicznie wątpliwe uważam bowiem przywiązywanie takiej samej wagi, jako podstawom wnioskowań o aktualnym stanie prawa, przepisom rzeczywiście obowiązującym, aktom modelowym, a więc z definicji nieobowiązującym w żadnym systemie, projektom na różnych etapach procesu legislacyjnego, a często i takim, które w ogóle nie są przedmiotem takiego procesu. To ostatnie dotyczy przede wszystkim projektów polskiego kodeksu cywilnego, które zostały albo przez Komisję Kodyfikacyjną przyjęte i przedstawione do publicznej dyskusji tylko w części, albo w ogóle nie zostały poddane jeszcze ocenie Komisji i odzwierciedlają na razie wyłącznie poglądy ich twórców (w tym Habilitantki). Zawarte we wszystkich tych aktach (regułach modelowych i projektach) treści mogą być traktowane co najwyżej jako propozycje co do tego, jakie prawo mogłoby być, ale nie mogą stanowić podstawy dla wypowiedzi o tym, jakie ono obecnie jest.

Pierwszą część rozprawy oceniam jednoznacznie wysoko. Autorka w sposób wyczerpujący i kompetentny przedstawiła rozmaite możliwe skutki zastrzeżenia klauzuli *merger* na tle obcych systemów prawnych i według prawa polskiego. Nie wszystkie szczegółowe Jej tezy odnoszące się do prawa polskiego podzielam, prawie wszystkie zostały jednak uzasadnione w sposób odpowiadający wymaganiom stawianym w nauce prawa cywilnego i dowodzą bardzo dobrej znajomości literatury i orzecznictwa oraz wysokich umiejętności prowadzenia wnioskowań i argumentacji. Niektóre ustalenia mogą mieć też duże znaczenie dla praktyki, wartościowe pod tym względem są zwłaszcza wywody na temat znaczenia *merger clause* dla wykładni umowy na tle prawa polskiego (nawiązujące do poglądów wyrażonych w tej kwestii przez A. Szlęzaka). Niekiedy tylko zarzuty Habilitantki pod adresem jakichś poglądów czy propozycji legislacyjnych sformułowane są, moim zdaniem, po zbyt pobieżnej analizie problemu. Przykładowo, nadal broniłbym poglądu, że adresatem normy wyrażonej w art. 6 k.c. jest sąd, a nie strony procesu (s. 91 rozprawy), a opiera się on na przyjęciu, że norma ta nakazuje sądowi określone rozstrzygnięcie procesu w zależności od wyniku postępowania dowodowego. Obalenie tej tezy wymagałoby najpierw wyjaśnienia, że treść tej normy jest inna (i jaka), czego Autorka nie czyni. Nie wydaje mi się też, żeby umiejscowienie art. 92 projektu księgi

I wynikało wyłącznie z niezrozumienia przez jego autorów terminu *formation* (s. 86 omawianej pracy). W tworzeniu tego projektu brało udział kilka osób znających język angielski co najmniej równie dobrze jak Habilitantka i choć uzasadnienie projektu rzeczywiście nie jest w tym punkcie jasne, to raczej wskazuje, że głównym motywem takiej decyzji był związek tej regulacji z problematyką wykładni. Nie wyklucza to, oczywiście, krytyki tego rozwiązania projektu. Nieprzekonujące dla mnie są także niektóre zarzuty pod adresem regulacji dokumentu i formy dokumentowej w projekcie księgi I k.c. (s. 102). Z faktu, że uzasadnienie projektu w jednym akapicie stwierdza, że projekt nawiązuje do DCFR jako opracowania uwzględniającego najnowsze osiągnięcia techniczne w utrwalaniu i przekazywaniu informacji Habilitantka wyciąga chyba wnioski, że zamiarem projektodawców było naśladowanie regulacji tego aktu modelowego i krytykuje ich za odstępstwa od wzorca. Tymczasem projektodawcy świadomie przyjęli inną metodę regulacji i celowo uznali za kategorię centralną (z myślą zarówno o prawie materialnym, jak i procesowym) dokument, osobno regulując formę dokumentową (co oczywiście także może być przedmiotem dyskusji i krytyki).

Pozytywnie oceniam także rozważania zawarte w drugiej części monografii, choć ocena ta nie jest wolna od pewnych zastrzeżeń. Przede wszystkim, uważam tę część pracy za zbyt obszerną, „przegadaną”. Moim zdaniem, przekazanie poglądów Habilitantki na temat roli umowy we współczesnym obrocie nie wymagało tak szczegółowego omawiania problematyki wad oświadczeń woli, odpowiedzialności przedkontraktowej czy obowiązków informacyjnych, co raczej pogorszyło niż poprawiło czytelność głównych tez tej części pracy. Drugie zastrzeżenie odnosi się do kwestii podniesionej wcześniej, dotyczącej metody. W pierwszym rozdziale części drugiej dr Marlena Pecyna formułuje twierdzenie o „nowym modelu umowy masowej”. Nie jest wiadomo jednak, jaki status ma ten model – realny (empiryczny), normatywny, czy jeszcze jakiś inny. Wniosek o jego istnieniu wyciągnięto niemal wyłącznie z treści aktów modelowych (DCFR i Zasad Acquis) i projektu CESL, które pod tym względem odbiegają od aktualnego stanu prawnego (nawet w dziedzinie prawa europejskiego, gdyż szczegółowe rozwiązania kilku dyrektyw UE zostały w aktach modelowych uogólnione). Należy więc chyba mówić o modelu jako o koncepcji teoretycznej, a nie rzeczywistości prawnej czy społecznej, nie jest to jednak dla mnie jasne. Trzecia wątpliwość dotyczy twierdzenia Habilitantki, że zaproponowała ona nową teorię oświadczenia woli. Nie jestem pewien, na czym teoria ta polega i czy różni się

w sposób jakościowy, a nie tylko rozłożeniem akcentów, od koncepcji dotychczasowej (zwłaszcza przy uwzględnieniu treści art. 65§1 k.c. i zawartego w nim odniesienia do okoliczności złożenia oświadczenia), a także czy rzeczywiście jest nową koncepcją oświadczenia woli, czy tylko propozycją modyfikacji reguł jego wykładni albo ustalania jego skutków.

Na marginesie muszę zauważyć, z myślą o przyszłych publikacjach Habilitantki, że docenienie walorów Jej pracy utrudnia styl pisarski, którego główną cechą jest zamięłowanie do wielokrotnie złożonych zdań, o długości sięgającej czasem połowy strony. Źle wpływa ono na jasność wyводу, jego walory stylistyczne, a niekiedy i poprawność gramatyczną wypowiedzi (zob. np. s. 136, 137, 145, 245).

2. Monografia „Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań. Projekt z uzasadnieniem pod kierunkiem Jerzego Pisulińskiego i Fryderyka Zolla pod redakcją Marleny Pecyny”, Kraków 2009

Habilitantka była redaktorką i współautorką pracy zbiorowej „Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań”, stanowiącej projekt regulacji prawnej wraz z uzasadnieniem. Jest to dzieło o wysokiej wartości naukowej, stanowiące prezentację nowej na gruncie polskiej nauki prawa cywilnego koncepcji regulacji wykonania zobowiązań i odpowiedzialności kontraktowej. Ma ono formę projektu przepisów wraz z komentarzem, który wskazuje źródła inspiracji dla przyjętej reguły (a projekt opiera się na szerokiej bazie komparatystycznej), historyczny rozwój danej instytucji czy normy, politycznoprawne uwarunkowania regulacji, jej kontekst systemowy, znaczenie i przykłady zastosowania. Habilitantka, oprócz wkładu w tworzenie projektów przepisów i redakcję całości, jest wyłączną autorką komentarzy do przepisów dotyczących odmowy przyjęcia świadczenia, odstąpienia od umowy i obniżenia świadczenia (art. II:6-II:14). Dzieło to, liczące łącznie blisko 100 stron, potwierdza wysoką wiedzę Habilitantki w zakresie prawa zobowiązań i jej umiejętność prowadzenia badań naukowych, w tym prawnoporównawczych.

3. Wniosek

Ogólna ocena osiągnięć naukowych dr Marleny Pecyny jest jednoznacznie pozytywna. Podejmuje ona skomplikowane i ważne (także w aspekcie praktycznym i legislacyjnym) problemy, które rozwiązuje w sposób świadczący o bardzo dobrym

opanowaniu metod badawczych prawa prywatnego, w tym metody porównawczej. Opisane powyżej osiągnięcia naukowe, a zwłaszcza monografia „*Merger clause* jako zastrzeżenie wyłączności dokumentu, klauzula integralności umowy, reguła wykładni umowy”, stanowią znaczny wkład Wnioskodawczynie w rozwój prawa jako dyscypliny naukowej.

III. Ocena aktywności naukowej Habilitantki

Stosując kryteria wyznaczone przez rozporządzenie dla nauk prawnych jako dziedziny nauk społecznych można poczynić następujące spostrzeżenia.

Dr Marlena Pecyna nie jest autorką ani współautorką publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) ani na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Sumaryczny impact factor Jej publikacji naukowych według listy JCR wynosi 0. Informacja ta nie wpływa jednak w żaden sposób na moją ocenę osiągnięć ani aktywności naukowej Wnioskodawczynie, ponieważ podejmowana przez nią problematyka nie jest przedmiotem szczególnego zainteresowania czasopism ujętych na wymienionych listach. Według informacji uzyskanych za pomocą programu PoP trzy prace Habilitantki uzyskało 9 cytowań w okresie 11 lat, a indeks Hirscha wynosi 2. Informacje te podaję wyłącznie w wykonaniu obowiązku nałożonego na mnie rozporządzeniem, gdyż ich wartość dla oceny działalności naukowej Wnioskodawczynie jest zerowa. Narzędzie to uwzględnia bowiem jako cytowania wyłącznie cytowania w pracach opublikowanych w formie elektronicznej i dostępnych w Google Scholar, co stanowi niewielki ułamek rzeczywistej liczby cytowań i nie daje żadnej informacji o wpływie prac danego autora na rozwój nauk prawnych.

Habilitantka uzyskała stopień naukowy doktora w 2008 r. Wcześniej opublikowała jedną monografię, komentarz do ustawy (w dwóch wydaniach), kilka dalszych pozycji książkowych we współautorstwie, artykuły, fragmenty komentarza i glosę. Po obronie rozprawy doktorskiej opublikowała jej zmienioną i zaktualizowaną wersję („Naruszenie zobowiązania w świetle harmonizacji prawa zobowiązań”, Warszawa 2009). Opublikowała ponadto wartościowe artykuły naukowe dotyczące niedozwolonych postanowień umownych (w „Transformacjach Prawa Prywatnego” nr 1-2/2009 i w pracy zbiorowej „Kierunki rozwoju europejskiego prawa prywatnego. Wpływ europejskiego prawa konsumenckiego na prawo krajowe”), sprzedaży konsumenckiej (w „Transformacjach Prawa Prywatnego” nr 2/2012 i w pracy zbiorowej „Zaciąganie i wykonywanie

zobowiązań”), projektu regulacji przedawnienia w przyszłym kodeksie cywilnym (w „Transformacjach Prawa Prywatnego” nr 4/2010), struktury części szczegółowej prawa zobowiązań (w „Transformacjach Prawa Prywatnego” nr 1/2012) oraz zagadnień postępowania cywilnego (w Księdze pamiątkowej prof. Bogusława Gawlika). Należy podkreślić, że publikacje te ukazały się w renomowanym czasopiśmie i poważnych opracowaniach książkowych, co dowodzi wysokiej pozycji Autorki w polskim środowisku naukowym.

Habilitantka realizowała i realizuje, jako kierownik i jako wykonawca, krajowe i zagraniczne projekty badawcze. Bierze aktywny udział w krajowych i zagranicznych konferencjach naukowych. Uczestniczy także w pracach zespołów problemowych Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego zajmujących się zagadnieniami prawa zobowiązań.

Oprócz aktywności naukowej dr Marlena Pecyna ma istotne osiągnięcia dydaktyczne, translatorskie i popularyzatorskie.

Wykazane powyżej osiągnięcia nakazują uznać aktywność naukową dr Marleny Pecyny za „istotną”. Jej dorobek naukowy w odniesieniu do czasu, w którym został uzyskany, jest z pewnością znaczny. Zaangażowanie w prace legislacyjne, aktywność konferencyjna i publicystyczna oraz praca dydaktyczna wskazują na to, że Habilitantka jest zaangażowaną i utalentowaną badaczką, o rosnącej pozycji w świecie akademickim.

IV. Konkluzja

Monografia dr Marleny Pecyny „*Merger clause* jako zastrzeżenie wyłączności dokumentu, klauzula integralności umowy, reguła wykładni umowy” oraz redakcja i udział autorski w pracy „Wykonanie i skutki naruszenia zobowiązań” stanowią znaczny wkład Habilitantki w rozwój Jej dyscypliny naukowej, a Jej aktywności naukowa, opisana w punkcie III recenzji, jest istotna. Spełniła Ona zatem kryteria określone w art. 16 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki i, w mojej ocenie, powinna uzyskać stopień naukowy doktora habilitowanego.

